

Desnoods kan ik ook Frans schrijven

“Desnoods kan ik ook fransch schrijven. Maar mijn taal is nu eenmaal vlaamsch, en daar schaam ik mij ook bij den koning niet voor. Ik schrijf in ‘t vlaamsch naar iedereen, tenzij als ‘t positief onbeleefd zou zijn. Er zijn meer lieden die vlaamsch kennen, als ge wel denkt.”

In die zelfverzekerde termen schreef de Vlaamse missionaris-van-Scheut Leo Bittremieux (1880-1946) in 1911 vanuit Belgisch Kongo naar zijn broer Jozef Bittremieux (1878-1950), hoogleraar dogmatiek en wijsbegeerte in Leuven. De missionaris was zelf een geleerde man en zijn brief had betrekking op zijn voornemen om de resultaten van zijn in (de kolonie uitgevoerde) linguïstische onderzoek te publiceren in de *Revue Congolaise*. Dat tijdschrift was een pendant van *Onze Congo*, een publicatie die, via een aantal gereputeerde redacteuren-wetenschappers over een degelijke intellectuele ruggengraat beschikte.

De assertieve en rechttoe rechtaan in elkaar getimmerde zeggingswijze van Bittremieux was wellicht meer overtuiging dan pose. De scheutist, die zich toelegde op de studie van de inlandse talen én de sociaaleconomische structuren van de Congolese gemeenschappen, beseftte dat zijn onderzoeksresultaten belangrijk waren. Daardoor zouden de Franstaligen in zijn ogen *“verplicht zijn het vlaamsch werk te lezen of als zij geen vlaamsch kennen, onder te doen voor de Vlamingen”*.

In zijn bijdrage *Scheutist en linguïst Leo Bittremieux en zijn visie op taalgebruik in 1910-1914* beschrijft Luc Vandeweyer hoe vlot de katholieke missionaris Leo Bittremieux gedijde in zijn rol als observator en promotor van de taal en de cultuur van de Mayombe. Hij beschouwde die belangstelling en die bewuste bevordering overigens als zijn evidente plicht: *“Om dezelfde reden dat we ‘t vlaamsch voorstaan in Vlaanderen...”*.

Leo Bittremieux zou 'zijn volk' slechts tijdelijk verlaten, namelijk in 1915 toen hij als aalmoezenier fungeerde in een Belgisch koloniaal expeditiekorps dat optrok tegen de Duitse kolonie Kameroen.

In *Het tumultueuze politieke leven van Leo Augusteyns. Radicaal-liberaal en Vlaams-gezind volksvertegenwoordiger (1906-1919), activist, Vlaams-nationalist, antifascist*¹ beschrijft Harry Van Velthoven het controversiële – en in wezen tragische – politieke parcours van de liberale politicus Leo Augusteyns (1870-1945).

Controverse en tragedie liggen vaak in elkaars nabijheid en in elkaars verlengde. En dat was ook bij Augusteyns het geval. De politicus behoorde in Antwerpen tot de liberale arbeidersbeweging van voor de Eerste Wereldoorlog. Die stond daar – tegen de algemene opinie en verwachting in – sterker dan de socialistische en christen-democratische gelijkgezinden. Uitgerekend omdat die liberale arbeidersbeweging zich als ambitieuze deelpartij van de reguliere liberale partij opstelde, kon haar boegbeeld Leo Augusteyns het Belgische parlement betreden. Zijn flamigantisch en zijn republikeins en radicaal-liberale profiel maakte hem echter tot een lastpost voor de liberale kopstukken van zijn regio. Augusteyns kon die tegenstelling mentaal aan. Maar tragisch werd wel het feit dat zijn (gematigd) activisme hem na de Eerste Wereldoorlog een justitiële veroordeling én zijn politieke rechten kostte.

Onrechtstreeks zou dat activistische verleden hem nog een tweede maal een pijnlijke ervaring opleveren: hij belandde na de Eerste Wereldoorlog in het Vlaams-nationalisme, waar hij weliswaar een aparte (antiautoritaire en 'antifascistische') plaats innam, maar anderzijds toch een beroep deed op de Bormscommissie.² Dat kwam hem, korte tijd voor hij overleed, opnieuw op een verlies van zijn burgerlijke en politieke rechten te staan.

Geen echte tragedie maar een ietwat vreemd-geladen controversiële sfeer ligt gespreid over de loopbaan van de katholieke politicus Wilfried Martens (°1937). Martens huwde in 2008 uitgerekend met de cvp-politica – en net als hijzelf minister van staat – Miet Smet (°1943), aan wie hij in 1999 de leiding van de cvp-lijst voor Europa had moeten afstaan. Wat Martens ooit als een complot vanwege zijn partij brandmerkte.

Met die partij had Martens bijna gedurende zijn gehele loopbaan een moeilijke verhouding gekend. Overigens was het een des te opvallender feit dat diezelfde Martens op het einde van 2008 zijn partij op de regeringssporen moest handhaven, waar zij dreigde af te glijden. Rekening houdend met het politieke klimaat van die dagen, zou men zelfs kunnen stellen dat die sporen dreigden te eindigen tegen de stevige stootblokken van een eindstation.

1. Een recensie-artikel m.b.t. twee gelijktijdige publicaties van Daniël Vanacker, *Een averechtse liberaal. Leo Augusteyns en de liberale arbeidersbeweging* en *Van activist tot antifascist. Leo Augusteyns en het Vlaams-nationalisme*, Gent, 2008.

2. De Bormscommissie – of Herstelcommissie – werd in 1940 door het Duits Militair Bestuur in België opgericht, met het doel financiële schadevergoeding of herstel in rechten toe te kennen aan de veroordeelde activisten (van de Eerste Wereldoorlog).

In zijn *De oude karavaan trekt voorbij. Wilfried Martens, zijn politieke generatie, zijn herinneringen* onderstreept Frans-Jos Verdoodt dat Martens' lange, soms hobbelige politieke loopbaan verweven was met de rode lijn van het 'unionistisch federalisme'. In navolging van de latere Volksunie-politicus Maurits Coppieters (1920-2005), had hij die doelstelling gelanceerd vanaf het platform van de Vlaamse Volksbeweging (vVB). Wilfried Martens was in wezen een nationalist, maar liet zich daar zeer ongaarne op voorstaan, omdat die kwalificatie hem (begrijpelijkerwijze) als premier en als vertrouwing van de dynastie zeer zeker zou geschaad hebben.

In Martens' loopbaan was er echter een periode aanwezig waarin de problematiek van de rimpelloze verhouding met het establishment zich (nog) niet stelde. Het was de tijd toen Martens het moest stellen zonder 'bloedgroep' noch drukkinggroep binnen de katholieke partij en dus met de eigen vuisten de poorten moest openbreken.

Met betrekking tot die periode in zijn loopbaan stelt zich de vraag waarom hij wilde – noch kon – aansluiten bij de Volksunie, die in volle electorale opgang was en daarenboven grotendeels de emanatie was van zijn politieke gedachtegoed. Martens had daarenboven een belangrijke rol vervuld in de organisatie van de Vlaamse 'Marsen op Brussel' (1961, 1962, 1963), en de 'Vlaamse dag' op de wereldtentoonstelling van 1958. Tijdens datzelfde jaar 1958 had hij op de radicaal flamingantische IJzerbedevaart in Diksmuide een beklijvende redevoering gehouden 'namens de jeugd'.

Een minder zichtbare – maar niet minder ingrijpende – strijd voor de emancipatie van de Vlaamse bevolking en haar volkstaal wordt beschreven in de bijdrage van Paul Janssenswillen *Vernederlandsing voor de eindstreep? De taalsituatie in het middelbaar onderwijs voor jongens in Limburg tijdens het interbellum*.

Daarin herinnert de auteur eraan dat Vlaanderen in 1932 – door de invoering van de eentaligheid van Vlaanderen – weliswaar een wettelijke regeling bekam voor de aloude eis van de vernederlandsing van het middelbaar onderwijs, maar dat die verworvenheid geenszins het einde inluidde van het Franstalig middelbaar onderwijs in Limburg. Zowel in het openbaar onderwijs als in het katholiek onderwijs bleef de tweetaligheid de norm.

En daar was vaak een plausibel (geachte) motivatie voor ter beschikking: de ligging van de school ten opzichte van de taalgrens, een Franstalige of verfranse stad in de relatieve nabijheid of de immanente aanwezigheid van Franstalige leerlingen in de school. De praktische gevolgen daarvan lieten zich raden: het Koninklijk Atheneum van Tongeren sloot pas in 1951 zijn Franstalige afdeling, het Klein Seminarie van Sint-Truiden deed dat pas in 1961.

De wet op de administratief-taalkundige organisatie van het middelbaar onderwijs was inmiddels wel reeds eenendertig jaar oud.

Zoals wij in de casus-Wilfried Martens hebben vastgesteld, beukte de brede Vlaamse beweging sinds de vijftiger jaren van vorige eeuw steeds heviger op de (halfgesloten) poort van de taalwetgeving. Die ging tijdens de zeventiger jaren volledig en definitief open.

De huidige actoren van het onderwijs in Vlaanderen kunnen zich dat begripelijkwijze niet meer herinneren. Laat staan dat zij het zich kunnen voorstellen.

FRANS-JOS VERDOODT | REDACTIESECRETARIS WT